

2. Hogyan és milyen használati utasításokat kell a rendszerekbe beépíteni a könnyű elsajátításhoz?
3. Hogyan jutnak információ birtokába azok, akik még nem használtak OOK-t?
4. Mi növeli inkább a felhasználó elégedettségét: az OOK rendszer adottságai, vagy az adatbázis nagysága? Megfontolandó, hogy a hallgatók számára jobb lenne-e, ha az adatbázisnak csak bizonyos részeihez férnének hozzá, míg a végzetek és az oktatók a teljes állományhoz.
5. Vajon hasonló eredményt mutatna-e ugyanennek a felmérésnek az elvégzése közkönyvtárak esetében is?

/CHERRY, J. M.–CLINTON, M.: OPACs at five Ontario universities: a profile of users and user satisfaction. = Canadian Library Journal, 49. köt. 2. sz. 1992. p. 123–133./

(Berke Barnabásné)

A CD-ROM és az online technika párharca

Amióta a CD-ROM adatbázisok megjelentek a piacon, fokozatosan elhódítják az online keresés felhasználóit. A szakemberek, amikor elismerik a CD-ROM módszer előnyeit, sorolják a hátrányait is:

- ▶ A CD-ROM adatbázisokat általában nem aktualizálják elég gyakran, ha pedig sűrűn teszik, ennek a költségei esetenként túllépi az online keresés költségeit.
- ▶ A CD-ROM adatbázisok nem eléggé retrospektívek. A legrégebben indított szolgáltatások is csak a 80-as évekig tekintenek vissza, holott a kutatóknak gyakran korábbi információkra is szükségük van.
- ▶ A CD-ROM-hordozók kapacitása bármilyen nagy is (kb. 350 ezer A4 oldal), nem alkalmasak a komplex adatbázisokban tárolt információ-tömeg tárolására.
- ▶ A CD-ROM termékek katalogizálási, indexelési módszerei nem egységesekek, és ez olykor problémákat okozhat a visszakeresésnél.
- ▶ A CD-ROM adatbázisokból való visszakeresés a távközlési vonalak használatának kiesése folytán kétségtelenül olcsóbb, de a lemezek szállítási késedelméből eredő információ-értékcsökkenés esetenként meghaladhatja a távközlési költségeket.

Az egymással versengő információhordozókon való visszakeresés optimumát három tényező határozza meg: az adatbázis jellege, mérete és terminálkörnyezete.

- ▶ Szöveges adatbázisok egyaránt jól lekérdezhetők CD-ROM-hordozókból, vagy online szolgáltatóközpontokból.
- ▶ Ábrák, képek online átvitele időrabló, ezért költségigényes, míg CD-ROM-hordozókról való lehívásuk semmilyen külön költséggel nem jár.
- ▶ Ha az (aktualizált) adatbázis ráfér egy CD-ROM lemezre, ez gazdaságos megoldást kínál, ha azonban az adatbázis mérete meghaladja a CD-ROM kapacitását, vagy keresztreferenciákat is figyelembe kell venni a kutatásnál, inkább az online keresés ajánlható.

- ▶ A CD-ROM eszközök hordozhatóak, önálló egységet alkotnak, nem igényelnek távközlési hálózatot, sőt esetenként villamos hálózatot sem, hiszen akkumulátorról vagy napelemekről is működtethetőek, robusztusak, karbantartásra nincs szükségük, míg az online terminálok csak távközlési és energiahálózatra kapcsolva üzemeltethetők, karbantartás-igényesek, és üzemi környezetet követelnek meg.

Ez utóbbi követelmény önmagában kizárja az online technika alkalmazását infrastruktúrahiányos környezetben. A British Library PIRATE elnevezésű kísérlete igazolta, hogy még a fejlett országok távoli, elszórt településein is csak a CD-ROM módszer alkalmazható gazdaságosan.

Az igen jó távközlési infrastruktúrájú országokban, például *Nagy-Britanniában*, a távközlési vállalatok is bekapcsolódtak az online információterjesztésbe. Így a British Telecom megszerezte a TYMNET online szolgáltató részvénytöbbségét, ezen keresztül tette hozzáférhetővé a Dun & Bradstreet piaci, vállalati, gazdasági információit, és a Reuter TEXTLINE elnevezésű gyors híryanagát tartalmazó adatbázisokat, korszerűsítette a PRESTEL szolgáltatásait. Bár a több mint 10 éve működő PRESTEL előfizetőinek száma 100 ezerről mintegy a felére csappant, forgalma megnövekedett.

Nagy-Britanniában a British Telecom mellett – a piaci verseny gerjesztése érdekében – üzemel a Mercury távközlési vállalat. A Mercury 5000 Data Network Service a hazai vállalkozók 90%-ának és 80 ország 160 hostjának tette hozzáférhetővé a Dun & Bradstreet, a Companies House, az Infolink és az ICC gazdasági adatbázisait.

Franciaországban az üzemelő 6 millió MINITEL terminál mintegy egyharmada szolgál gazdasági, kereskedelmi, piaci információk, sőt tudományos és műszaki adatbázisok lekérdezésére. 1992-ben havonta átlagosan mintegy 7,6 millió óra online forgalmat bonyolítanak le a MINITEL-eken a havi 1,9 millió óra telefonszám-tudakozó forgalom mellett.

Németországban az online forgalom jelentéktelen része bonyolódik az egyébként is fejlett Bildschirmtexten keresztül.

A volt KGST-országokban a nemzetközi adatbázisokhoz való online hozzáférés meglehetősen korlátozott volt. Ez alól csak *Magyarország* a kivétel, ahol már 1980-ban kitérték a kapukat az elektronikus információkérdezés előtt. Jelenleg mintegy 600, többségében műszaki-tudományos adatbázishoz lehet az OMIKK-on át hozzáférni. Az OMIKK-on kívül mintegy 100 intézmény tud saját terminálján közvetlenül nyugati adatbázisokból lekérdezni.

A volt Szovjetunióban a számos információs intézmény között az Össz-szövetségi Tudományos Információs Központ, a VINITI monopóliuma volt a nyugati kapcsolatok létesítése. A rendkívül elmaradott távközlési infrastruktúra fizikailag is gátolta a szélesebb körű online kapcsolatok kiépítését. Annak ellenére, hogy a világ valamennyi tudósának közel 40%-a a volt Szovjetunió területén élt, teljesítményüket nagymértékben korlátozza a nyugati információk körülményes és kése-delmes elérhetősége. A VINITI mintegy 20 saját, orosz nyelvű műszaki-tudományos adatbázist fejlesztett ki, amelyeket infrastruktúra hiányában és a nyelvi korlátok miatt alig vettek igénybe. Egy amerikai vállalat a közelmúltban informatikai fiókot telepített Moszkvába, ahol hozzáférhetővé váltak egyes nyugati tudományos, műszaki és gazdasági információk papíron, online vagy CD-ROM adatbázisokon. E vállalat vállalta a VINITI adatbázisainak nyugati forgalmazását is.

Németország keleti felében csak a két országrész egyesülése után váltak a nyugati adatbázisok hozzáférhetővé.

Lengyelország a 80-as évek végén kezdeményezett lépéseket a nyugati adatbázisokhoz való hozzáférés érdekében.

A kelet-közép-európai országok információellátása – *Magyarország* kivételével – legalább 10 évvel van elmaradva a nyugati színvonalától. Nehéz megjósolni, hogy ez az elmaradás mikorra számolható fel. A keleti tömb már a 80-as évekre tervezte az egységes csomagkapcsolt adatátviteli hálózat kiépítését, amely azonban csak néhány országban – például *Magyarországon* –, és csak részlegesen valósult meg. A volt szocialista országok túlnyomó része így ma is csak papíron vagy offline, mágneses hordozón, esetleg CD-ROM termékeken át jut hozzá a szükséges tudományos, műszaki és gazdasági információkhoz. Mindaddig, amíg ki nem épül a korszerű távközlési infrastruktúrájuk, nincs is más lehetőségük.

A CD-ROM-hordozókon való információterjesztés világszerte nagymértékben növekszik. E növekedés természetesen kihat az online forgalomra, de ez távolról sem csökken olyan arányban, mint ahogy a CD-ROM forgalma nő. A CD-ROM új alkalmazói hamarosan felismerik korlátait, és ha lehetőségük van rá,

olykor visszanyúlnak az online kereséshez. Így egyes felhasználóknál csökken, másoknál növekszik az online keresés alkalmazása. A nagymértékben növekvő nemzetközi kereskedelem alapinformációi, a céginformációk ugyan megvannak CD-ROM adatbázisokon is, de a cégek pillanatnyi pénzügyi helyzete vagy a hitelkártyák fedezete csak online kérdezhető le.

Olaszország – valószínűleg egyes vidékei nem megfelelő infrastruktúrája folytán – Európa legnagyobb CD-ROM-felhasználója, évente kb. 10 ezer CD-ROM meghajtó és 100 ezer CD-ROM lemez talál itt gazdára.

Nagy-Britannia könyvtárainak immár 43%-ában vannak CD-ROM-olvasók, elsősorban gazdasági információkat tároló lemezekkel, de a könyvtárak alig 9%-a fizet elő ötnél több CD-ROM-sorozatra.

Egyre újabb CD-ROM termékek jelennek meg a piacon. Elsősorban Észak-Amerikában terjednek a nemzetközi jelentőségű napilapok fontosabb cikkeinek referátumait rögzítő CD-ROM adatbázisok, Európában pedig a CD-ROM szótárak, lexikonok, enciklopédiák, a nyelvoktató lemezek, interaktív játékok, szervizutasítások stb.

A CD-ROM-hordozók színes képek tárolására is alkalmasak, továbbfejlesztésük eredményeként hozta a piacra a KODAK a foto-CD-ROM-okat. Egy speciális fényképezőgép igen nagy felbontással (3072x2048 képpont), pontonként 16 millió színárnyalattal digitalizálja a látott képet egyidejűleg ötféleképpen, hogy az e célra kialakított lejátszó útján a tv képernyőjén esetenként egyes részleteit kinagyítva, nagy képhűséggel megjeleníthető legyen. A lejátszó egyébként alkalmas normál audio-CD-k lejátszására is. A CD-ROM mint képinformáció-hordozó új lehetőségeket nyit meg a fényképezés előtt.

Az Európában eladott CD-ROM termékek száma 1998-ban mintegy 35 millió darabra prognosztizálható. Nem valószínű, hogy a közeljövőben más elektronikus vagy optikai információhordozó felvehesse velük a versenyt.

A Dialog, a világ egyik legnagyobb online szolgáltatóközpontja által készített tanulmány szerint az általa szolgáltatott információk mintegy 70%-a alkalmas CD-ROM-hordozókon való terjesztésre, de jelenleg az így is hozzáférhető információk aránya nem éri el az 50%-ot sem. Egy, az online és a CD-ROM technika alkalmazhatóságát összehasonlító vizsgálat arra mutatott rá, hogy a felhasználó számára fontosabb a költségtényező, mint a szélesebb információkínálat és felhasználóbarát hozzáférhetőség.

A CD-ROM termékek előállításának költsége viszonylag csekély, árukat az online módon is hozzáférhető adatbázis felépítésének költsége, valamint a forgalmazható darabszám határozza meg. Jelenleg a csupán szöveget tároló CD-ROM termékek átlagára mintegy 50 USD, a nyelvoktató lemezek ára kb. 100, míg a színes képeket is tartalmazó CD-ROM enciklopédiák

ára lemezenként kb. 200 USD. A Frost & Sullivan prognózisa szerint a CD-ROM termékek ára fokozatos elterjedésükkel arányban folyamatosan esni fog, de ez az áresés – az előállításukhoz szükséges jelentős szellemi munka miatt – távolról sem lesz azonos arányú az elektronikus eszközök bevezetés utáni árzuhanásával.

Az online és CD-ROM technika piaci párharca egymásra épülő együttműködéssé szelődül.

/Communications International, 20. köt. 1. sz. 1993. és egyéb hírforrások/

(Reich György)

Új, színvonalas lehetőség üzleti információk szerzésére Japánból

A japán üzleti élet szereplőiről információt keresőknek hézagpótló lehet a Dialog 502-es fájlja, a *TEIKOKU DATABANK: JAPANESE COMPANIES (TD:JC)*, melynek megjelenése megduplázta a Dialog eddigi tartalmát e téren. Az adatbázist a Teikoku Databank Ltd., jól ismert japán hitelinformációs intézet állítja elő saját adatbankjából, amely mintegy 950 ezer cégről tartalmaz információkat, mindazokról, melyek hitelképességét a TD Ltd. valaha vizsgálta. Az adatbázis Japánon kívüli terjesztése a Dialog kizárólagos joga.

A TD:JC-ben megvan minden lehetőség, ami elvárható egy, a Dialog által forgalmazott üzleti adatbázistól, sok kereshető, rendezhető fájl, és persze a címek, amelyekről offline nyomtathatunk ki címkét a Format 10 (pl.: *pr s1/10/all labels*) segítségével. A TD:JC néhány további egyedi, nem szokásos lehetőséget is nyújt. A külföldön is üzletelni kívánó japán cégnek hivatalos angol neve is van, a cég tehát kereshető vagy ezen a néven (*/co, co=*), vagy katakana írásmódú japán nevének romanizált átíratán (*/RC, RC=*). Ám mivel ez az átírás sajnos több változatot tesz lehetővé, jobb eredményt hozhat az *RC=* indexben az *EXPAND* használata. Minthogy az átírásban szereplő *KK* (nagyjából az Ltd. japán megfelelője) egyaránt előfordulhat a név elején és végén, nem árt a szokásos *expand rc=* mellett az *expand rc=kk* használata sem.

Ha az üzleti terület, a gyártmány felől közelítünk, a Teikoku ipari osztályozási táblázaton alapuló termék kódok (*product codes*) használata a legkönnyebb (*PC=, SC=*). Az amerikai SIC-kódok ismerőinek talán nem lesznek idegenek a Teikoku-kódok, ám a hasonlóság távolról sem jelent azonosságot, s a japán kódok 3–4–5 számjegyek is lehetnek. Hasznos tehát a *PC=, SC=* indexekben is az *EXPAND*, és érdemes a „scope note”-okat is elolvasni. Természetesen a kódrendszer számos nemzeti sajátosságot is tükröz (így a bambuszfeldolgozás, a fa lábbeli készítése és a tatamiszőnyegek előállítása is számos kódot foglal el; ugyanakkor a rendszerben kódot kaptak írók, szerzők,

művészek – olyan „szakemberek”, akik az USA-rendszer figyelmét nem érdemelték ki).

A földrajzi keresés lehetősége első pillanatra a többi üzleti kalauzéhoz hasonlóknak tűnik, a város, az irányítószám, a telefon a szokásos *CY=, ZP=, TE=* prefixumokkal rendelkezik. A nyugati világban kereső azonban leginkább a *PF=* (prefektúrák) indexet használja. Japánban 47 prefektúra van, beleértve a három legnagyobb város (Tokió, Kiotó és Oszaka) körzetét is. A DT adatbázisban, bár valójában nem azok, prefektúráként szerepelnek további nagyvárosok (Kobe, Nagoya, Sapporo és Yokohama) körzetei is. Tehát a *CY=* prefixumos keresés ezek esetében nem hoz eredményt.

Lévén a TD Ltd. a legnagyobb japán hitelinformációs szervezet, természetes, hogy adatbankja hitelképességi információkat is tartalmaz, külön öröme azoknak, akik potenciális üzleti partnert keresnek. Az *RG=* prefixum mögött 1–100-ig terjedő skálán, vagy *A–E*-ig terjedő betűjelzéssel rejlik a hitelképesség, melyet a cég múltja, vezetése, nettó értéke, profitja és pénzügyi feltételei alapján határoznak meg. A pénzügyi adatok mind jenben, mind USD-ben szerepelnek.

A cég jellege, típusa szerint az *SF=* indexben cserkészhetünk. A cég lehet *listed* vagy *unlisted*, attól függően, hogy jegyzi-e valamelyik japán tőzsde. *SF=FIRM* alatt a magáncégek rejlenek, míg köz- vagy nyilvános jellegűket az *SF=Corporation* jelzi.

A vezetők életrajzi adatait is közlő adatbank több mint szokásos üzleti adattár: valóban ritka, jó minőségű és széles körű lehetőség a japán üzleti életben való tájékozódásra.

/MILLER, C.: TEIKOKU DATABANK: JAPANESE COMPANIES... High quality directory file provides sorely needed business, financial and biographical information. = Database, 14. köt. 6. sz. 1991. p. 51–53./

(Mohor Jenő)